

1863-1864 M. SUKILIMAS

1863 M. NE VĒLIAU KAIP VASARIO 27 D. LAIKINOSIOS PROVINCIJOS VALDŽIOS LIETUVOJE IR BALTARUSIJOJE INSTRUKCIJA SUKILĒLIŲ BŪRIŲ VADAMS

Sukilimo instrukcija

Kiekvienas sukilėlių būrio vadas, kol susisieks su vaivadijos kariniu viršininku, yra visų jo valdžioje esančios apylinkės gyventojų gyvybės ir mirties neribotas viešpats. Kiekvienu neatidėliotinu atveju jis pats drąsiai sprendžia visus klausimus, paklusdamas tik pagrindiniams Tautinės vyriausybės skelbiamiems principams.

Būrio vadas turi šias teises:

1. Išduodamas atitinkamą pakvitavimą imti iš gyventojų šaunamuosius ginklus, taip pat dalgius, arklius, maistą, drabužius ir vežimus.
2. Nedelsdamas bausti išdavikus ir šnipus, taip pat jo potvarkiams pasipriešinusius asmenis.

Būrio vadas turi šias pareigas:

1. Kol surinks pakankamai jėgų, vengti susirėmimų su kariuomene, tačiau nuolat puldinėti ir nuginkluoti nedidelius po kraštą pasklidusius caro kariuomenės dalinius, kovoje grūdinti savo karius.
2. Sukilėlių užimtose arba užimamose apylinkėse skelbti ir tuojau pat įgyvendinti Laikinosios vyriausybės dekretą dėl žemės išdalijimo valstiečiams.
3. Naikinti esamas caro valdžios įstaigas ir jų vietoje įvesti naują liaudies valdžią, griežtai prižiūrėti, kad kiekvienas vykdytų jam patikėtas laikinas pareigas.
4. Griežtai uždrausti mokesčių rinkimą iš gyventojų caro valdžios reikalams. Tokią teisę šiuo momentu turi tik Tautinė vyriausybė.
5. Reikalauti, kad dvasininkai visus gyventojus prisaikdintų Tautinei vyriausybei, ir griežtai prižiūrėti, kaip vykdomas šis nurodymas; stengtis įtraukti į sukilėlių gretas visus galinčiuosius naudoti ginklą.
6. Būtiniais atvejais ardyti komunikacijas, sulaukyti telegramas ir pranešimus, kurjerius ir pasiuntinius, atiminėti iš priešininkų pinigus. Dalį šių pinigų panaudoti būrio karių savaitiniam atlyginimui, skaičiuojant po 2 zlotus dienai. Kitą dalį — užantspauduoti ir per patikimus ryšininkus perduoti atitinkamiems Tautinės vyriausybės atstovams.
7. Visokiais būdais naikinti caro policiją.
8. Žymesniems valstiečių engėjams dvarininkams (tai būtų pamoka kitiems) po karo teismo vykdyti mirties nuosprendį dalyvaujant susirinkusiems valstiečiams, bet neleisti savavališkos egzekucijos.

1863–1864 metai Lietuvoje. Straipsniai ir dokumentai, [sudarė Vida Girininkienė], Kaunas: Šviesa, 1991, p. 6–7.

IŠ 1863 M. KOVO 31 D. LYDOS MIESTO IR APSKRITIES KARINIO VIRŠININKO AMSAROVO RAPORTO VILNIAUS GUBERNIJOS KARINIAM VIRŠININKUI APIE L. NARBUTO BŪRIO VEIKSMUS

Vakar 6 val. vakaro, atvykęs į Novyj Dvoro m., aš gavau iš kapitono Timofejevo, kurio būrys atvyko į miestą 8 val. vakaro, pranešimą. Jis praneša apie kovo 30 d. įvykusį jo būrio susirėmimą su Narbuto vadovaujama sukilėlių gauja.

Manau, esant reikalinga paaiškinti tos gaujos vartojamus kovos būdus. Gauja gerai ginkluota ir organizuota, kautynių metu sustoja virtinėm, tobulai naudojami vietovės sąlygomis, priedangai konstruoja medžių užtvartas. Neturėdama vežimų gurguolės, lengvai apsirengusi, pažindama apylinkes, ji užima miške sunkiai prieinamas pozicijas.

Artinantis kariuomenei, nors labai ir nesipriešina, bet pasitikdama ją iš patikimos priedangos ugnimi, greitai atsitraukia, užimdama kitą poziciją, tad dėl tokių veiksmų mūsų kariuomenė,

neturėdama galimybės jos tankiame miške užklupti, gali turėti nereikalingų nuostolių. Atkakliai mūsų kariuomenei puolant, maištininkai, netekę piedangos, išsibėgioja į visas puses ir vėl susirenka tankumyne. Ši gauja gąsdina gyventojus, išsivesdama mokesčių rinkėjus, seniūnus ir grasindama jiems mirtimi, dėl ko į mane kreipėsi daug valsčių pareigūnų, prašydami perkelti juos į kitas vietas.

1863–1864 metai Lietuvoje. Straipsniai ir dokumentai, [sudarė Vida Girininkienė], Kaunas: Šviesa, 1991, p. 47.

IŠ ANTANO MACKEVIČIAUS LAIŠKO, RAŠYTO GREIČIAUSIAI PO JO TEISMO (PO 1863 M. GRUODŽIO 10 D.)

Mano veiksmams vadovavo teisybės ir mano tautos meilė. Dėl to ne neapykanta carui, rusų tautai, nes ji, rusų tauta, yra slavų tauta, bet tautos meilė ir jos laimė buvo mano daugiau kaip dešimties metų revoliucinio darbo akstinas ir priežastis. Lietuvių tauta darbšti, teisinga ir religinga, todėl užsitarnavo mano didžiausios meilės. Aš laukiau tartum atpildo, jau nesakau – revoliucinio išstojimo, bet savo tautos laisvės. Duota ji, ir kas gi? Vargšė liaudis tik pakeitė poną – netgi blogiau, nes ponas, kad ir koks būtų blogas, prireikus duodavo duonos, o dabar nors mirk – negausi. Mokesčiams turi atiduoti paskutinę pagalbę, o jei nėra už ką nupirkti raštininkui ir viršaičiui degtinės – laukia bausmė. O ką administracija? Ar ji rūpinasi? Tik tiek, kad galėtų lupti. Ispravnikui ir pristavas, ir penkiašimtininkas turi sumokėti piniginę duoklę. O šie tik ir žiūri, kad būtų galima prikibti prie gyventojų, ypač prie paprastos liaudies. Neklausia, turi ar ne – privalai sumokėti tiek, kiek paskirs. Kalba, kad viešpatauja Aleksandras II. Netiesa. Viešpatauja valdininkai, baigiant šimtininku parapiniame miestelyje. [...]

Štai mano tėvynės padėtis. Sukilimas nutrūko su manimi. Ne dėl to, kad aš būčiau didis karys, bet kad liaudis tiki ir pažįsta mane, todėl aš ją galėjau sukelti. Nors aš ir suimtas ir sukilimas sustabdytas, bet jeigu vyriausybė nepakeis valdymo būdo, jei nesiliaus plėšusi gyventojų ir liejusi kerštą, atsiras kitas Mackevičius, ir ko aš nepadariau – sugebės užbaigti arba ilgam pratęsti visuotinę nelaimę.

Mums nesuprantama, nejaugi Rusija neturi kitų valdininkų mano kraštui, išskyrus pačius nesąžiningiausius? Nejaugi toji mano tauta tokia nelaiminga, jog jai, be nevilties, nieko nebelieka iš tautų likimo? Betgi tai keliamilijoninė tauta. Ir tauta verta jau ne Dievo, bet vyriausybės, kad ir Rusijos, globos, nes iki pamatų nesugadinta, nors administracinė valdžia ir stengiasi ją sugadinti.

Antanas Mackevičius: laišakai ir parodymai, [sudarė Ona Maksimaitienė, Rita Strazdūnaitė], Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų akademija, Istorijos institutas, 1988, p. 58–61.